

8. Харламова Г. Щодо впливу макроекономічних індикаторів на інвестиційну ситуацію в Україні / Г.О. Харламова // Економіст. – 2005. – № 10. – С. 50–51.
9. Статистичний щорічник Закарпаття. 2009. – Ужгород: ЗОСУ, 2010. – 543 с.
10. Статистичний щорічник Закарпаття. 2003. – Ужгород: ЗОСУ, 2004. – 588 с.
11. Статистичний щорічник Закарпаття. 2005. – Ужгород: ЗОСУ, 2006. – 584 с.
12. Статистичний щорічник Закарпаття. 2006. – Ужгород: ЗОСУ, 2007. – 591 с.
13. Cohen D., Soto M. Growth and human capital: good data good results // Technical paper. – OESD Development centre. Paris. – 2001. – No. 23 (1). – P. 1–23.
14. Koji Miyamoto. Human capital formation and foreign direct investment in developing countries // Working paper. – OECD Development centre, DEV/DOC (2003)09. – 2003. – No. 211. – P. 1–53.
15. Noorbakhsh F., Paloni A., Youssef A. Human capital and FDI to developing countries: New empirical evidence // World development. – 2001. – September. – Vol. 29, Issue 9. – P. 1593–1610.
16. Kudina A. (1999): The motives for foreign direct investment in Ukraine. A thesis submitted in partial fulfillment of the degree of Master of Arts: National University “Kyiv-Mohyla Academy”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/1999/Kudina.pdf>.

Надійшла 09.10.2011

УДК 334.75(477.74)

Є. Ю. МАЩЕНКО

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

М. Л. СКОРИК

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ КЛАСТЕРА У АПК ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено розвиток Одеської області за видами економічної діяльності за 2002–2009 рр. Також проаналізовано доцільність створення сільськогосподарських кластерів з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

This article explores the development of the Odessa region by economic activity for the 2002–2009. Also analyzed the feasibility of the agricultural clusters creation, in order to improve socio-economic development of the region.

Ключові слова: кластер, сільське господарство, аналіз, види економічної діяльності.

Постановка проблеми. Створення ефективних кластерних об'єднань є одним із актуальних завдань сьогодення. Відомо, що саме успішне функціонування кластерів є передумовою і важелем підвищення продуктивності праці та результативності підприємницької діяльності економічних суб'єктів. А це вже є підґрунтям стійкого розвитку регіону.

Кластерна модель розвитку АПК стала для багатьох країн надійним інструментом впровадження інноваційних технологій, використання і збереження природних ресурсів, створення екологічно чистих систем, а також забезпечила економічне зростання для регіонів.

Оскільки в Одеській області сільське господарство є одним з найважливіших секторів економіки, виникає необхідність детального аналізу можливості формування сучасних економічних відносин на селі та перспектив розвитку регіонального сільського господарства.

Одним з пріоритетних економічних питань Одеської області сьогодення є підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, вирішення якого значною мірою залежить від стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу.

Кластеризація сільського господарства на території Одеської області може бути одним із механізмів формування міцного базису виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та збільшення економічних показників даного регіону, що сприятиме поліпшенню матеріального добробуту населення та здійсненню важливих соціальних перетворень в сільській місцевості даного регіону.

Як зазначив М. Портер: «Регіони повинні зосередитися на підвищенні продуктивності тих кластерів, в яких вони мають більш значущу позицію, а ніж намагатися створити «бажані» кластери» [1]. Тому постає питання про реальну доцільність створення кластера у галузі сільського господарства на території Одеської області.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми формування та розвитку кластерів знайшли своє відображення в працях зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: М. Портера, В. Прайса, С. І. Соколенка, М. П. Войнаренка, В. І. Захарченка, Н.В. Дягтяренка та інших.

Формування мети статті. Метою статті є визначення привабливості та перспективності створення сільськогосподарських кластерів на території Одеської області.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство – це найбільш пріоритетна галузь економіки Одеського регіону. За темпами приросту виробництва сільськогосподарської продукції за підсумками 2010 року одеська область посіла I місце в Україні. Обсяги сільськогосподарської продукції за 2010 рік у

порівняних цінах проти 2009 року збільшилися на 8,7% [2].

Кластер у галузі сільського господарства – це територіально-галузеве об'єднання підприємницьких структур сільськогосподарської галузі, наукових установ, навчальних закладів незалежно від форми власності та територіального розташування органів влади на основі інновацій і дотримання економічних інтересів кожного його учасника з метою підвищення конкурентоздатності продукції й економічного росту регіону і галузі [3].

При створенні будь-якого кластеру на різних етапах його формування необхідно аналізувати його доцільність та економічний ефект аби в кінцевому результаті це не призвело до неефективного використання ресурсів (людських, фінансових, часових, природних). На першому етапі при виборі галузі у якій є сенс створювати майбутній кластер слід провести аналіз ефективності різних видів економічної діяльності [4, 5]. Для визначення перспективності та привабливості кластера у галузі сільського господарства проведені дослідження соціально-економічного розвитку Одеської області у різних видах економічної діяльності з 2002 по 2009 р. за наступними показниками:

1) кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України в Одеській області;

2) обсяг випуску продукції;

3) обсяг валової доданої вартості;

4) обсяг введення в дію основних виробничих фондів;

5) інвестиції в основний капітал;

6) попит на робочу силу;

7) середньомісячна заробітна плата

В першу чергу звернемо увагу на кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України в Одеській області. Протягом усього аналізованого періоду за цим показником лідером є торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, на які припадає 22,3% від усієї кількості суб'єктів. Другу позицію ділять між собою такі види економічної діяльності, як сільське господарство, мисливство, лісове господарство і надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, частка кожної з них складає по 11,9%. Наступну позицію займає промисловість – 8,5%.

У структурі обсягу випуску продукції та валової доданої вартості з 2002 по 2009 р. лідером є діяльність транспорту і зв'язку та промисловість. Причому за обсягом випуску продукції перше місце займає промисловість – 26,1%, за обсягом валової доданої вартості найкращий результат отримала діяльність транспорту та зв'язку – 23,5%, яка є лідерами за весь аналізований період. Але незважаючи на лідерське положення за обсягом випуску продукції частка кожного виду діяльності знизилась відносно загального обсягу по регіону. Сільське господарство за весь аналізований період займає третю позицію за обсягом випуску продукції та четверту за обсягом валової доданої вартості, тобто характеризує свою вагомість в економіці регіону. Але в 2009 р. обсяг випуску продукції у галузі сільського господарства знизився на 8,7%.

Введення в дію основних виробничих фондів є важливим показником, що нерозривно пов'язаний з амортизацією основних засобів. Аналіз діяльності транспорту та зв'язку; промисловості та операцій з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям у період з 2002 по 2009 р. показав, що ці галузі складають 71,8% вартості нових виробничих фондів Одеської області. Введення в дію основних виробничих фондів в сільське господарство складає лише 5,8%, але слід відмітити позитивну динаміку введення в дію основних виробничих фондів по роках.

Розглядаючи динаміку інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності з 2002 по 2009 р. слід зазначити, що позитивна динаміка в усіх видах діяльності спостерігалась до 2008 року, а потім залишилась лише в діяльності транспорту, зв'язку та освіти. Аналіз інвестицій в основний капітал за вісім років показав, що найбільші показники припадають на такі види діяльності як транспорт та зв'язок – 30,9%; операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 24,1%, а також промисловість (переробна) – 17,5%, що у сукупності складає 72,5 % усіх інвестицій в основний капітал за вісім років. Стосовно сільського господарства, воно посідає шосте місце, пропускаючи вперед торгівлю і будівництво, на які припадає 4,5% від усіх інвестицій в основний капітал.

Попит на робочу силу у 2008 року знизився майже у двічі, це безпосередньо пов'язано з економічною кризою, та масовими звільненнями і скороченнями в усіх галузях народного господарства. Ця тенденція збереглася і у 2009 році. Попит на трудові ресурси на протязі восьми років розподілявся наступним чином: промисловість – 25%, транспорт та зв'язок – 10,1%, державне управління – 9,8%. Слід врахувати, що в 2008 року на промисловість припадало 18% від усього попиту, на транспорт та зв'язок – 14,7%, а на державне управління – 12,6%. У 2009 році ситуація змінилась – промисловість – 20,3 %, державне управління – 15,5%, а транспорт та зв'язок – лише 5,5% і займає шосту позицію, пропускаючи вперед такі види діяльності як торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Попит на робочу силу в 2009 році у сільському господарстві становив 4,8%, а в

загальному підрахунку за весь аналізований період складає 9,8% від загального попиту по усім видам діяльності.

Важливим індикатором на ринку праці є такий показник, як середньомісячна заробітна плата. Цікаво спостерігати за тим, що найвищий рівень на протязі усіх восьми років зберігається в наступних видах економічної діяльності: фінансова діяльність; діяльність транспорту і зв'язку та державне управління. У 2009 році середньомісячна заробітна плата у фінансовій діяльності (2925 грн.), що перевищує середню по усім видам економічної діяльності на 39%, в галузях транспорту та зв'язку (2847 грн.) – на 37% та в державному управлінні (2399 грн.) – на 26%.

Середньомісячна заробітна плата за усіма видами економічної діяльності в 2009 році на 48% перевищує заробітну плату в сільському господарстві. Сільське господарство протягом усього аналізованого періоду демонструє одну з найнижчих заробітних плат, але динаміка зростання за роками спостерігається, як і у всіх інших видах економічної діяльності.

На підставі зробленого аналізу соціально-економічного розвитку Одеської області за видами економічної діяльності з 2002 по 2009 роки по кожному виду діяльності усім показникам присвоєні рейтингові ступені (табл. 1.) Залежно від сумарного рейтингу усі види діяльності були сформовані у 3 групи.

Таблиця 1

**Сумарна рейтингова оцінка показників розвитку економіки Одеської області
за видами економічної діяльності**

Групи	Вид економічної діяльності	Кількість суб'єктів ЄДРПОУ	Обсяг випуску продукції	Обсяг валової доданої вартості	Введення в дію основних виробничих фондів	Інвестиції в основний капітал	Попит на робочу силу	Середньо-місячна заробітна плата	Підсумковий рейтинг	Позиція у рейтингу
1	Діяльність транспорту та зв'язку	5	2	1	1	1	2	2	14	1
	Промисловість	3	1	2	2	3	1	4	16	2
	Операції з нерухомим майном, оренда підприємцям інжиніринг та надання послуг	2	6	5	3	2	6	5	29	3
	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1	5	3	4	4	7	8	32	4
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2	3	4	5	6	5	11	36	5
2	Будівництво	4	4	6	8	5	8	6	41	6
	Державне управління	6	8	8	11	12	3	3	51	7
	Фінансова діяльність	10	9	9	6	10	11	1	56	8
	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2	11	11	7	7	9	9	56	8
	Освіта	7	7	7	10	11	10	7	59	9
3	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9	10	10	10	9	4	10	62	10
	Діяльність готелів та ресторанів	8	12	12	9	8	12	9	70	11
	Рибальство, рибництво	11	13	13	12	13	13	12	87	12

До першої групи (1–5 рейтингові ступені), яка представляє найбільш привабливі з соціо-економічної точки зору види діяльності, відносяться такі: діяльність транспорту та зв'язку; промисловість; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, а замикає першу п'ятірку сільське

господарство, мисливство, лісове господарство. До першої група ввійшли найбільш розвинуті галузі, на базі яких створення кластерів є найбільш доцільним.

Друга група (6–10 рейтингові ступені) представляє наступні види економічної діяльності: будівництво; державне управління; фінансова діяльність; надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури і спорту та освіта. Ця група має перспективи, особливо стосовно будівництва, отже житлова проблема регіону далеко не вирішена.

До третьої групи (11–13 рейтингові ступені) відносяться: охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; діяльність готелів та ресторанів; рибальство та риборозведення. Дана група включає найменш розвинені види діяльності, які не можуть бути основою кластерного об'єднання, але їх суб'єкти можуть бути доповненням до інших кластерів.

Слід відзначити, що найбільш перспективним та привабливим для Одеської області є формування кластерів у галузях, які входять до першої групи. Особливо треба відмітити транспорт та зв'язок, які мають перший рейтинговий ступінь.

Висновки. Значення кластерних форм територіальної організації господарства полягає в найбільш ефективній регіонально-галузевій реалізації інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, координації і кооперації виробництва. Формування кластера у галузі сільського господарства на території Одеської області може стати ефективною формою і засобом активізації підприємницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності та зростання економічного розвитку регіону, забезпечення гідного рівня і якості життя населення. Незважаючи на те, що в основу даного аналізу покладено статистичні дані, він дає змогу зрозуміти, що створення кластера у галузі сільського господарства на території Одеської області є вельми доцільним, тому в подальшому стає актуальним більш детальне дослідження цього аспекту, а саме необхідно проаналізувати досвід розвитку сільськогосподарських кластерів інших країн та зробити аналіз географічного потенціалу районів в Одеській області на виявлення найбільш привабливого сільськогосподарського району.

Література

1. Портер М. Экономическое развитие регионов / М. Портер // Пространственная экономика. – 2007. – № 1. – С. 12–21.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Комплексна програма підтримки та розвитку українського села «Добробут через аграрний розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dar-ukraine.com.ua>
4. Статистичний щорічник Одеської області за 2002 – 2008 роки. – Одеса : Держкомстат.
5. Статистичний збірник «Регіони України» 2007, 2008, 2010. – Україна : Держкомстат.

Надійшла 09.10.2011

УДК 364 (477)

І. М. МИХАЙЛОВСЬКА, О. В. НЕЛІПОВИЧ
Хмельницький національний університет

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проведено теоретичне обґрунтування сутності соціального захисту населення як системи управління соціальними ризиками суспільства. Виокремлено основні складові системи соціального захисту населення в Україні. Зроблено висновок про необхідність реалізації системи соціального захисту населення на страховій основі.

The theoretical ground of essence of social defence of population as control system by social risks company is conducted. The basic component systems of social defence of population are selected in Ukraine. A conclusion is done about the necessity of realization of the system of social defence of population on insurance basis.

Ключові слова: соціальний захист, система соціального захисту, соціальний ризик, соціальна допомога, соціальне забезпечення, соціальне страхування.

Вступ. Вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України, набуває особливого значення за умов фінансової нестабільності в Україні [1].

З'ясування сутності соціального захисту та його основних складових набуває особливої актуальності у складних умовах сьогодення, адже соціальний захист – це засіб збереження стабільності та злагодності в суспільстві, інструмент, за допомогою якого держава може впливати на життя людей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема А. Александрова, А. Базилук, Н. Борецька, Л. Вернигора, В. Волик, Д. Галлагер, Б. Зайчук, І. Калачова, В. Кириленко, Е. Лібанова, М. Ліборакіна, Б.